

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ ҒЫЛЫМ ЖӘНЕ ЖОҒАРЫ БІЛІМ МИНИСТРЛІГІ

«Л.Н. ГУМИЛЕВ АТЫНДАҒЫ ЕУРАЗИЯ ҰЛТТЫҚ УНИВЕРСИТЕТІ» КЕАҚ

**Студенттер мен жас ғалымдардың
«GYLYM JÁNE BILIM - 2023»
XVIII Халықаралық ғылыми конференциясының
БАЯНДАМАЛАР ЖИНАҒЫ**

**СБОРНИК МАТЕРИАЛОВ
XVIII Международной научной конференции
студентов и молодых ученых
«GYLYM JÁNE BILIM - 2023»**

**PROCEEDINGS
of the XVIII International Scientific Conference
for students and young scholars
«GYLYM JÁNE BILIM - 2023»**

**2023
Астана**

УДК 001+37
ББК 72+74
G99

**«GYLYM JÁNE BILIM – 2023» студенттер мен жас ғалымдардың
XVIII Халықаралық ғылыми конференциясы = XVIII
Международная научная конференция студентов и молодых
ученых «GYLYM JÁNE BILIM – 2023» = The XVIII International
Scientific Conference for students and young scholars «GYLYM JÁNE
BILIM – 2023». – Астана: – 6865 б. - қазақша, орысша, ағылшынша.**

ISBN 978-601-337-871-8

Жинаққа студенттердің, магистранттардың, докторанттардың және жас ғалымдардың жаратылыстану-техникалық және гуманитарлық ғылымдардың өзекті мәселелері бойынша баяндамалары енгізілген.

The proceedings are the papers of students, undergraduates, doctoral students and young researchers on topical issues of natural and technical sciences and humanities.

В сборник вошли доклады студентов, магистрантов, докторантов и молодых ученых по актуальным вопросам естественно-технических и гуманитарных наук.

УДК 001+37
ББК 72+74

ISBN 978-601-337-871-8

**©Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия
ұлттық университеті, 2023**

қарамастан, зайырлы елімізде имансыздық, діни ой-пікірлердің радикалдануы секілді шектен шығушылықтың таралуына жол бермеу мақсатында бірігулері керек.

Республикадағы діни ахуал, жалпы алғанда, тұрақты екенін атап өткен жөн. Дей тұрғанмен, еліміздің жекелеген аймақтарында діни экстремизм ошақтарының шоғырлануы байқалады. Дін санаға айла-шарғы жасаудың қолайлы құралына айналып, осыны деструктивті күштер пайдаланып отыр. Діннің қызметі тұлғаға өзінің психологиялық мәселелерін шешуге көмектесуге негізделген. Егер дін әрбір жеке тұлғалардың, қоғам талабына жауап беріп қоғамды сақтау мен оңайлатуға қызмет етуіне итермелесе дін өз қызметін орындағаны. Дін адамдарды біріктіретін рухани күш.

Діннің негізгі мақсаты адамдарды жақсылыққа шақырып жамандықтан тыю. Әсіресе ислам діні адам сүйгіштікке шақырады.

Сөзімнің соңында дін саласындағы туындаған мәселелерді шешу, экстремистік және террористік бағыттағы қылмыстарға қылмыстық құқықтық қарсы әрекет ету, зайырлы қоғамымызға қауіп төндіріп тұрған құбылыстарға тосқауыл қою ортақ жұмысымыз екенін атап өткім келеді. Президентіміз Қасым- Жомарт Тоқаев “Қазақстанда бірінші орында Заң мен тәртіп болуы тиіс, осы негізде ғана біз халқымыздың әл-ауқатын қамтамасыз ету міндетін шеше аламыз. Тәуелсіздік, бірлік пен тұрақтылық – бәріміз барлық жағынан қорғауымыз керек басты құндылықтар” деп атап өткендей, біз, қоғамда діни экстремизм және терроризм идеяларын қабылдамайтын жағдай жасауымыз қажет. Бұл — біздің ортақ міндетіміз.

Қолданылған әдебиеттер тізімі:

1. Қазақстан Республикасының Қылмыстық кодексі Қазақстан Республикасының Кодексі 2014 жылғы 3 шілдедегі № 226-V ҚРЗ. Сілтеме бойынша келтірілген: <https://adilet.zan.kz/kaz/docs/K1400000226>

2. Экстремизмге қарсы іс-қимыл туралы Қазақстан Республикасының 2005 жылғы 18 ақпандағы N31 Заңы

3. Терроризм мен экстремизм көріністерінің алдын алу және тыю жөніндегі шаралар туралы Қазақстан Республикасы Президентінің Жарлығы 2000 жылғы 10 ақпан N332.

4. Қазақстан Республикасының 2005 жылғы 23 ақпандағы N 33 Заңы «Қазақстан Республикасының кейбір заңнамалық актілеріне экстремизмге қарсы іс-қимыл мәселелері бойынша өзгерістер мен толықтырулар енгізу туралы» Сілтеме бойынша келтірілген:

https://adilet.zan.kz/kaz/docs/Z050000033_/links

5. Алма Бектенова, turanpress.kz, 27 қазан Сілтеме бойынша: <https://nomad.su/?a=3-202210280032>

6. Террористік және экстремистік қылмыстар туралы заңнаманы қолдану бойынша сот практикасының кейбір мәселелері туралы Қазақстан Республикасы Жоғарғы Сотының 2017 жылғы 8 желтоқсандағы № 11 нормативтік қаулысы. Сілтеме бойынша: <https://adilet.zan.kz/kaz/docs/P170000011S>

УДҚ 343.2/.7

**ЗАҢСЫЗ ОЙЫН БИЗНЕСІН ҰЙЫМДАСТЫРУ: ҚҰҚЫҚТЫҚ
СИПАТТАМАСЫ ЖӘНЕ ШЕТЕЛДІК ТӘЖІРИБЕГЕ ТАЛДАУ**

Уразбаева Айымкүл

Өздеріңіз білетіндей, «көлеңкелі экономика» — бұл қолданыстағы заңнамаға қайшы келетін, заңсыз экономикалық қызмет жиынтығы.

Сондай-ақ, «көлеңкелі экономика» дегеніміз — қоғам бақыламайтын материалдық тауарларды өндіру, тұтыну және айырбастау. Осындай «көлеңкелі экономиканың» бірі — заңсыз ойын бизнесін ұйымдастыру.

Қазақстан Республикасының «Ойын бизнесі туралы» Заңына сәйкес казино және ойын автоматтары арнайы белгіленген ойын алаңдарында орналастырылуға жатады, казинолар мен ойын автоматтарын Қазақстан Республикасының басқа жерлеріне орналастыруға тыйым салынады.

Құмар ойын-сауық мекемелері, лоттар немесе букмекерлік кеңсе тұрғын емес үй-жайларда орналасуы керек. Оларды тұрғын үйлердің жертөлелеріне, өнеркәсіптік кәсіпорындардың ғимараттарына, коммуналдық және қойма ғимараттарына, діни ғимараттарға, мемлекеттік органдар мен мекемелердің, білім беру ұйымдарының, денсаулық сақтау, мәдениет, әуежай, вокзал, қоғамдық көліктің барлық түрлерінің станциялары мен аялдамаларына орналастыруға тыйым салынады.

Қасақана заңсыз ойын бизнесін ашуға немесе ойын бизнесін ұйымдастыруға ғимарат, үй-жай немесе құрылым ұсынуға, сондай-ақ ойын бизнесін ұйымдастыруға және жүргізуге құмар ойын жабдықтарын беруге тыйым салынады.

Талдау көрсеткендей, заңсыз ойын бизнесі көптеген жағдайларда ойын автоматтарын кафелер, сауда орталықтары мен дүкендердің үй-жайларына орнату арқылы ұйымдастырылады, ал ойын автоматтары лотерея терминалдары арқылы орнатылады.

Заңсыз ойын бизнесін ұйымдастырғаны үшін қылмыстық жауапкершілік Қазақстан Республикасы Қылмыстық кодексінің 307-бабында қарастырылған.

Заңсыз ойын бизнесін ұйымдастыру қоғамға қауіпті қылмыс болып табылады.

Қылмыстың қоғамдық қауіптілігі-оны жасаған кезде құмар ойындардың бақылаусыз таралуы. Бұдан басқа, Салық кодексінің 55-бабының 1-бөлігінде көзделген ойын бизнесіне салық төленбейді, мұнда салықтар деп мемлекет біржақты тәртіппен заңмен белгілеген, белгілі бір мөлшерде жүргізілетін, қайтарымсыз және өтеусіз сипаттағы бюджетке төленетін міндетті ақшалай төлемдер түсініледі. Бұл қылмыстың объектісі қоғамдық мораль болып табылады. Қылмыстың объективті жағы бірқатар балама заңсыз әрекеттерді жасаудан тұрады:

- 1) ойын мекемесін ашу;
- 2) оны ұстау;
- 3) ойын бизнесі саласындағы қызметті ұйымдастыру;
- 4) заңсыз ойын бизнесі үшін үй-жайлар беру;
- 5) Қазақстан Республикасының ойын бизнесі туралы заңнамасында белгіленген орындардан тыс жерде құмар ойындарды ұйымдастыру және өткізу;
- 6) лицензиясыз ойын бизнесі саласындағы қызметті жүзеге асыру.

ҚР "Ойын бизнесі туралы" Заңының 1-тармағы құмар ойын мекемесі деп заңды талаптарға сәйкес ұтыс алуды көздейтін құмар ойындар және (немесе) бәс тігулер өткізілетін ғимарат, үй-жай түсініледі. Ойын бизнесі деп құмар ойындарды және (немесе) бәс тігуді ұйымдастыруға және өткізуге байланысты кәсіпкерлік қызметті түсіну керек. Құмар ойын-қатысушылардың өзара немесе ойын бизнесін ұйымдастырушымен аталған адамдар қатысатын оқиғаның нәтижесіне жасаған ұтысын болжайтын тәуекелге негізделген келісім.

Қылмыстың құрамы ресми болып табылады, яғни аталған әрекеттердің кем дегенде біреуі жасалған сәттен бастап аяқталған болып саналады.

Субъективті жағынан бұл әрекет тікелей ниетпен жасалады: кінәлі адам ойын бизнесі саласында заңсыз әрекеттер жасайтынын түсінеді және оны қалайды. Субъект 16 жасқа толған есі дұрыс адам болуы мүмкін. ҚК-нің 307-бабының 2-бөлігінде көзделген:

1) кәмелетке толмағанды пайдалана отырып немесе оның құмар ойындарға қатысуымен;

2) алдын ала сөз байласу бойынша адамдар тобы;

3) ірі мөлшерде табыс табумен;

4) өзінің қызметтік жағдайын пайдалана отырып, ҚК-нің 307-бабының 3-бөлігінде көрсетілген:

1) қылмыстық топ;

2) аса ірі мөлшерде табыс табумен;

3) мемлекеттік функцияларды орындауға уәкілеттік берілген адам не оған теңестірілген адам не лауазымды адам не жауапты мемлекеттік лауазымды атқаратын адам, егер бұл әрекеттер осындай қызметті жеңілдіктер мен артықшылықтар берумен немесе өзге нысандағы қамқоршылықпен байланысты болса, заңда белгіленген тыйымға қарамастан, өзі немесе сенім білдірілген адам арқылы жүзеге асырылады.

Ойын бизнесі бүгінде АҚШ-тан бөлінбейді. Бұл әлемдік державаның визиткаларының бірі. Құмар ойындар бизнесі күн сайын сәттілікке қол жеткізгісі келетін миллиондаған адамдарды тартады.

АҚШ-та ойын бизнесіне тыйым салынбайды, бірақ жергілікті биліктің бақылауы мен шектеулеріне ұшырайды. Бұдан шығатыны, әр штаттың басқару органдары өз аумағында құмар ойындарын жүргізуге болатындығын немесе тыйым салынғанын өздері шешеді. Сонымен қатар, билік қосымша шектеулер енгізе алады.

Шын мәнінде, Құмар ойындар бизнесі тек үш штатта заңдастырылған: Невада, Нью-Джерси және Арканзас. Қалған Штаттарда шектеулер бар, ал Юта мен Гавайиде казиноларға мүлдем тыйым салынады.

Невада-құмар ойындарының сөзсіз көшбасшысы. Мұнда құмар ойындардың астанасы — Лас-Вегас орналасқан. Мұнда екі мыңнан астам казино жұмыс істейді. Невада барлық құмар ойындарға рұқсат береді.

Құмар ойын бизнесінің өзі заңмен қатаң бақыланады. Сондықтан, лицензиясыз, казиноға қойылатын арнайы талаптарсыз бұл саладағы қызмет мүмкін емес.

Бұл бизнес қаншалықты тартымды көрінсе де, оның кемшіліктері де бар. Біріншіден, бұл істі құру үшін банктен несие алу мүмкіндігі. Олар негізінен өз саласының көшбасшыларына ғана беріледі, қалғандарына үміт артатын ештеңе жоқ. Сондай-ақ лицензия алу керек. Олардың үш түрі бар: шектеулі, шектеусіз және арнайы.

Шектеулі лицензия ойын үстелдерін орнату мүмкіндігін білдірмейді, ойын автоматтарының саны 15 данадан аспауы мүмкін. Шектеусіз лицензия екеуіне де тыйым салмайды. Арнайы лицензия ойын бизнесі бизнес иесіне тиесілі емес барда, клубта және т.б. орналасқан жағдайларда ғана қажет. Жабдықтан басқа, сатушылар, ойын жабдықтарын өндірушілер және қызметкерлер лицензияланады.

Осылайша, ойын бизнесі өте тиімді болғанымен, оны ұйымдастыруда көптеген қиындықтар мен нюанстар бар. Ия, және заңнама өте өзгермелі.

Федералды билік құмар ойын бизнесіне өте сирек араласады. Мысалы:

1951 жылы Джонсон Заңы қабылданды (әр түрлі ойын құрылғыларын тасымалдау туралы).

1970 жылы "Заңсыз құмар ойындар туралы" заң күшіне енді.

Ойын бизнесі саласындағы келесі отыз жыл ішінде федералды билік заңдар қабылдаған жоқ.

Джонсон Заңы бойынша ойын автоматтарын аумағында осы қызметке тыйым салынған Штаттарға тасымалдауға тыйым салынады. Сонымен қатар, бұл заң ойын жабдықтарын өндірушілерді немесе сатушыларды өз қызметін Америка Құрама Штаттарының Әділет министрлігінде тіркеуге міндеттейді.

Сондай-ақ, Американың байырғы тұрғындарына (үндістерге) құмар ойындарын ұйымдастыруға рұқсат етілген мемлекеттер бар.

Жекелеген қызмет салаларында белгілі бір автономиясы бар резервация аумақтарында казинолар 1989 жылдан бастап жұмыс істей бастады. Бұл 1988 жылы 17 қазанда Америка Құрама Штаттарының Конгресі американдық тайпалардың құмар ойындарын ұйымдастыруға қатысты заң қабылдағаннан кейін болды.

Бұл заңға тек минималды талаптар қойылды. Нәтижесінде, 300-ге жуық ойын үйі өздеріне байлық жинап, кірістің лайықты бөлігін резервтік бюджетке аударды.

Құрлықта орналасқан дәстүрлі казинолардан басқа жүз жылдан астам уақыт бойы қалқымалы казинолар бар. Ұқсас казинолар толығымен заңдастырылған. Олар әдетте Миссисипи өзенінде және оның әртүрлі салаларында жүретін круиздік кемелерге орналастырылады. Казиноларға тыйым салынған мемлекеттер: АҚШ-тың тек екі штаты: Юта және Гавайи өз аумағындағы құмар ойындардан толығымен бас тартты. Барлық басқа штаттарда казинолар заңды түрде қалалық қазынаны дөңгелек сомамен толықтырады.

Оңтүстік корейліктер құмар ойындарды ойын-сауық ретінде жақсы көреді. Алайда, елдегі құмар ойындар заңды кедергілерге байланысты қиын. Интернеттегі казино ойындарына немесе спорттық ставкаларға қызығушылық танытатын оңтүстік корейліктер мен шетелдіктер бұл ішкі қауіпті кәсіпорын болып қала беретінін білуі керек. Оңтүстік Корея тұрғындары арасында құмар ойындарға қатаң тыйым салынады, өйткені жердегі казинолардың көпшілігі елде тұратын туристер мен ұзақ уақыт эмигранттарға қызмет етеді.

Оңтүстік Кореядағы құмар ойын ережелері қатаң. Заңды құмар ойындар үшін корейлер тек Сеулдің шетіндегі Kangwon Land Casino-ға бара алады. Kangwon Land казино ойыны қараусыз қалған шахталарды дамытуға көмектесу туралы арнайы заңмен қорғалған. Ол Канвондо провинциясында орналасқан. Оның орналасқан жері оған жетуді қиындатады және оған өте аз қала тұрғындары жете алады. Сеулден "Канвон жеріне" жету үшін қонақтар көлікті басқаруға үш сағат жұмсауы керек, ал пойызбен жүру одан да көп уақытты алады – бес сағат.

Шетелдік букмекерлік кеңселермен онлайн құмар ойындарын ойнауға қатаң тыйым салынады және билік мұндай әрекеттерді мұқият қадағалайды.

Оңтүстік Корея Шығыс Азиядағы ең озық елдердің бірі болып саналады. Заңды бұзғандар Кореяда заңмен қатаң жазаланады, өйткені құмар ойындар заңсыз. Азаматтар үшін құмар ойындарға ел ішінде де, одан тыс жерлерде де рұқсат етілмейді. Дәстүрлі стильдегі казиноларға әдетте тек туристерге ойнауға рұқсат етіледі.

Қатаң ережелерге қарамастан, құмар ойындар Оңтүстік Кореяда әлі де танымал.

Ұлыбритания аумағындағы құмар ойындар бизнесі 2005 жылы қабылданған және сол заңмен бекітілген құмар ойындар жөніндегі комиссияның "Құмар ойындар туралы Заңымен" бақыланады. Ойын индустриясы сарапшыларының пікірінше, бұл заң ойын бизнесін бақылаудың тиімділігі жағынан ең прогрессивті заңдардың бірі болып табылады. Құжаттың негізгі тармақтары саланы қылмыссыздандыруға, кәметке толмағандар үшін құмар ойындарға қолжетімділікті шектеуге және әділ ашық қаржылық операцияларды жүргізуге бағытталған. Бұл заң сонымен қатар Ұлыбритания аумағындағы онлайн-казино қызметін бақылауды көздейтін жалғыз заң болып табылады.

Бастапқыда заң Ұлыбританияның ең ірі қалаларында 8 суперказино салуды көздеді, бірақ уақыт өте келе олардың саны біреуіне дейін қысқарды, содан кейін суперказино жобасы қоғамдық пікірдің қысымымен мүлдем бас тартылды. Алайда, британдықтардың онсыз ойнауға болатын жері бар.

Қорытындылай келе, жоғарыда айтылған күрделі сипат тек қана заңсыз құмар ойындармен күресудегі шағын қадам. Заңсыз ойын қызметіне қарсы тұру мәселесі кешенді зерттеу, оның қорытындысы бойынша заңнаманы жетілдіру қажет.

Қолданылған әдебиеттер тізімі:

1. Артеменко Н.В., Шимбарева Н.Г. Об эффективности уголовной ответственности за незаконный игровой бизнес // Актуальные проблемы современного права. – 2013.

2. Лукьяница Г.Ф. Уголовно-правовые меры борьбы с азартными играми: дис..канд.юрид. наук. – М., 1993.

Подсекция 10.5 Международное публичное право: новые угрозы и вызовы

УДК 342.7